

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

ЯКИМЧУК МАРИНИ МИХАЙЛІВНИ

«Вплив євроскептицизму на сучасні політичні процеси в Європейському Союзі», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Створення Європейського Союзу замислювалося як зразок стійкого об'єднання суверенних держав навколо ідей благополуччя та добробуту, демократії, економічної безпеки, розвиненої економіки, стабільності. Проте розширення ЄС супроводжувалася дискусіями щодо подальшого розвитку як на наднаціональному, так і регіональному рівнях. Це знайшло свій вияв у євроскептицизмі, який з опозиції до об'єднаної Європи поступово переріс в цілісне політичне явище та знайшов свій вияв в діяльності політичних партій. З огляду на істотний вплив євроскептицизму на реалізацію внутрішньої, зовнішньої та безпекової політик ЄС і загалом на політичні процеси зростає актуальність вивчення даного політичного феномену.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність не викликає сумнівів. План дослідження досить продуманий і дозволяє з'ясувати вплив євроскептицизму на сучасні політичні процеси в Європейському Союзі та його зовнішню і безпекову політику. Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, розділених на 10 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Матеріал викладений логічно, послідовно з дотриманням академічної доброчесності. Це вимагало від дослідниці розробки методології, що базувалася на формуванні власного підходу до визначення впливу євроскептицизму на політичні процеси в Європейському Союзі в поєднанні з теорією постфункціоналізму. Позитивним є застосування моделі, яка включає три підходи до дослідження євроскептицизму: партійний, case-study та зовнішній.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні новаторського підходу до дослідження євро скептицизму, який розглядається як вагомий чинник впливу на внутрішню та зовнішню політики ЄС. Здобувачка акцентує увагу на діяльність інституцій ЄС у аспекті продукування спільних політик. Визначено позиції євроскептиків щодо розширення ЄС на Західні Балкани, Україну, Молдову та Грузію. На основі

аналізу програм євроскептичних політичних партій, їх діяльності та риторики партійних лідерів здобувачка визначила позиції політичних партій держав-членів ЄС щодо ключових напрямів європейської інтеграції.

У першому розділі зосереджено увагу на теоретико-методологічних основах дослідження євроскептицизму. Проаналізовано рівень наукової розробки проблематики в працях європейських та вітчизняних науковців, що дозволило сформулювати цілісне бачення розвитку даного суспільного явища. У розділі також представлено методологічний інструментарій дослідження, який базується на поєднанні інституційного та біхевіористичного підходів і методологічних принципів системності, суб'єктивізму та історизму.

В другому розділі розглянуто євроскептицизм у спільній зовнішній політиці та політиці безпеки ЄС з урахуванням позицій таких суб'єктів як інституції ЄС, держави-члени ЄС, громадян ЄС та зовнішніх акторів. Визначено представників європейських інституцій та держав-членів ЄС що виступають проти реалізації спільної зовнішньої та безпекової політик. Значна частина дослідження зосереджена на ролі зовнішніх акторів у зростанні євроскептицизму, а саме конкретизовано вплив Росії, США та Китаю. Здійснено порівняльний аналіз позицій євроскептиків після Брекзиту та повномасштабного вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року.

Третій розділ присвячений визначенню рівня впливу євроскептицизму на зовнішню політику держав та політику розширення ЄС. Зокрема, окреслено вплив євроскептицизму на політику розширення ЄС у регіоні Західних Балканах. Проаналізовано його прояви в Україні, Молдові та Грузії. Можна погодитися з думкою дисертантки, що політико-економічні процеси, російський вплив, позиції політичних партій та суспільні настрої в цих держав матимуть вплив на процес інтеграції до ЄС та на політику самого Союзу (с. 164).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості застосування отриманих висновків для продовження вивчення впливу та ролі євроскептицизму в європейській політиці, прогнозування діяльності євроскептичних партій, визначення їх конвертаційного потенціалу. Емпіричні дані та висновки можуть бути використанні для викладання навчальних дисциплін, пов'язаних з проблематикою європеїстики та дослідженням європейських студій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується 7 статтями у вітчизняних та закордонних фахових виданнях (з них опубліковано 5 статей у наукових фахових

виданнях України, 1 – опублікована у науковому періодичному виданні іншої держави, що входить до наукометричної бази даних Scopus) та 4 публікаціях, які додатково висвітлюють результати дослідження.

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Якимчук М.М., варто відмітити певні дискусійні положення та зауваження:

1. В дисертаційному дослідженні євроскептицизм розглядається як динамічне явище, яке має свої періоди зростання та спадання (с. 33). Такий підхід ліг в основу періодизації еволюції євроскептицизму. Згідно неї стверджується, що у Болгарії після приєднання до ЄС у 2007 році рівень євроскептицизму почав зростати, але вже після 2014 року рівень опозиції до ЄС поступово знижувався (с. 84). Потребує уточнення які індикатори закладаються при визначенні хронологічних меж та динаміки євроскептицизму?

2. Для визначення рівня суспільного євроскептицизму та загалом для його періодизації варто було здійснити порівняльний аналіз даних соціологічних опитувань, проведених в різний період.

3. Аналізуючи статистичні дані Якимчук М.М. доводить, що зростання кількості євроскептиків в Європейському парламенті не показує зміни якісного співвідношення євроскептичних груп. При цьому зафіксовано три євроскептичні групи, які мають різні політичні ідеології та не підтримують тісних зв'язків між собою (с. 110). Дослідження значно виграло, коли б було простежено зміни політичного капіталу євроскептичних партій на національному рівні. Так, приклад Польщі показує, що партія Право і справедливість в 2019 р. мала найбільше представництво від країни у Європейському парламенті. В той же час в роботі не показано ріст популярності єврореалістів в особі Громадянської платформи на чолі з Д. Туском.

4. В дисертаційному дослідженні констатується вплив євроскептичних партій, зокрема угорських Фідес та Йоббік на спільну зовнішню політику ЄС в аспекті зняття чи пом'якшення санкцій з Росії. Проте не достатньо повно пояснюються політичні причини чому ці партії відстоюють відповідні політичні позиції. Звернення до декількох прикладів конвертації репутаційного капіталу (євроскептиків) у політичний капітал (на рівні підтримки виборцями таких ідей) дозволило б глибше зрозуміти природу даного суспільного феномену.

